

Gabrielsenkomitéens innstilling

Referat fra møtet ved cand. real. Jan Aug. Myhrstad.

Et bearbejdet referat fra møte i Norsk Forening for Vassdragspleie og Vannhygiene 24. mars 1969.

Naturverninspektør Kristen Krogh, medlem av den såkalte Gabrielsenkomitéen, ga en oversikt over bakgrunnen for at Gabrielsenkomitéen ble oppnevnt. Han tolket og kommenterte komitéens mandat meget inngående og redegjorde for komitéens arbeid og synspunkter.

Det var spørsmål om ytterligere erverv og regulering i Fortun-Grand-fasta-vassdragene som førte til at Gabrielsenkomitéen ble oppnevnt. Stortingets Skog-, vassdrags- og industrikomité ba Industridepartementet om i samråd med Hovedstyret for vassdrags- og elektrisitetsvesenets å ta initiativet til at det ble lagt frem en *oversikt* over visse områder hvor samfunnet bør ta sikte på å bevare naturen mest mulig uberørt av vassdragsutbygginger.

Ved kongelig resolusjon av 18. november 1960 ble det oppnevnt en komité på 5 medlemmer, som fikk i oppdrag å foreta undersøkelser og avgi forslag i saken. Komitéens formann var fylkesmann H. Gabrielsen. Ved kongelig resolusjon av 9. desem-

ber 1960 ble komitéen utvidet til 6 medlemmer.

I tilrådingen til den kongelige resolusjon var komitéens mandat definert slik:

«Komitéens mandat bør gå ut på å utarbeide en oversikt over områder hvor samfunnet bør ta sikte på å bevare naturen mest mulig uberørt av inngrep som står i sammenheng med utbygging og regulering av vassdrag for kraftproduksjon, herunder også å overveie tiltak til å avbøte naturskadevirkningene, samt fremkomme med eventuelle forslag om fredning, tiltak, kompensasjoner o.l.

Komitéen vil særlig måtte samle inn materiale om områder i landet som det er sterke ønsker om å bevare fra inngrep, drøfte utbyggingsmulighetene i disse områder, overveie tiltak til å avbøte naturskadevirkningene og foreta en analyse av de problemer en eventuell fredning av et område kan medføre og av hvordan problemene i tilfelle kan løses. Den økonomiske rekkevidde av fredning og tiltak bør beregnes.»

Krogh fant grunn til å poengtere komitéens primære mandat, da han syntes dette var skjøvet adskillig i bakgrunnen. Komitéens mandat var

først og fremst å undersøke spørsmålet om å bevare visse områder mot inngrep som står i sammenheng med utbygging og regulering av vassdrag for kraftproduksjon. Komitéen har oppfattet sitt mandat slik at det har begrenset arbeidet til å gjelde områder der det kan ventes at spørsmål om kraftutbygging eller regulering av vassdrag for kraftproduksjon vil bli reist.

Krogh nevnte videre i sitt foredrag at komitéen i innledningen til sin innstilling har uttalt at en fullstendig vurdering bare vil kunne foretas i forbindelse med en landsplan for vassdragsutbygging. Komitéen har ikke selv foreslått at det skal utredes en landsplan, og komitéen var klar over at den ikke hadde noen muligheter for å lage en slik plan.

Resten av mandatet, «... herunder også å overveie tiltak til å avbøte naturskadevirkningene, samt fremkomme med eventuelle forslag om fredning, tiltak, kompensasjoner o.l.», ble av komitéen betraktet som et tilleggsmandat til hovedmandatet, og har fått tilsvarende plass i komitéinnstillingen.

Komitéen fremla sin innstilling 26. november 1963. Tilrådingen fra Industridepartementet (St.meld. nr. 26 (1968—69)) er av 24. januar 1969.

Krogh pekte på at det var gått lang tid siden komitéen fremla sin innstilling, og at både kraftutbyggingen og naturvernbegrepet hadde utviklet seg meget. De senere års tekniske utvikling har ført til nye kraftbyggingsmåter. Og naturvernbegrepet er blitt utvidet til å omfatte langt flere aspekter enn tidligere. Samtidig med

utviklingen av naturvernbegrepet har synet på betydningen av naturvern øket. Dette kan ha medført mange endringer, og det er meget mulig at komitéen idag ville ha kommet med en noe annen innstilling enn den gangen, sa Krogh. Til tross for utviklingen mente han at forholdet mellom kraftutbyggingen og naturvern stort sett er det samme i dag som da komitéen fremla sin innstilling.

Innstillingen inneholder en *alminnelig del* og en *spesiell del*.

I *innstillingens alminnelige del* har komitéen gitt en oversikt over innkomne fredningsforslag. Forslagene ble innhentet på diverse måter, fra blant annet fylkesfriluftsnemnder, turistinteresser og naturvernorganisasjoner. Krogh mente at det innkomne materialet var haltende og skjevt.

Komitéen har gitt en liten oversikt over nyttbar vasskraft, med referanse i «Nyttbar vasskraft i Norge» (1961). Komitéen har generelt behandlet forholdet kraftutbygging/naturfredning, og er kommet til at det i Norge er så mange utbyggbare vassdrag at vi burde ha råd til å unnta en del vassdrag som har særlig betydning i forbindelse med behovet for avkobling i urørt natur. Komitéen har dels foreslått områder som helt skulle unntas for utbygging, dels områder som skulle fredes helt i 10 år. Krogh nevnte at bakgrunnen for dette var at de avgjørende myndigheter så snart som mulig kunne ta standpunkt til visse områder som det var enstemmighet om å foreslå fredet. De områdene som var foreslått fredet i 10 år skulle kunne bero til denne peri-

oden var gått, idet man mente at det var nok av andre prosjekter å arbeide med i denne tiden.

Vedrørende spørsmål om erstatning og kompensasjon til rettighetshavere i vassdrag for det tap de lider om vassdraget blir helt eller delvis fredet mot kraftutbygging, mente komitéen at slik erstatning og kompensasjon må gis, slik at ikke private skal bli skadelidende.

Krogh nevnte videre at avsnittet «Tiltak for å avbøte naturskadevirkningene m. v.» utgjorde knappe 2½ side i komitéinnstillingen. Han mente dette burde vise at komitéen ikke hadde lagt særlig stor vekt på dette spørsmålet. Derfor syntes han det var merkelig at det var lagt så stor vekt på dette i de utredninger som er kommet fra Hovedstyret og fra Kommunaldepartementet og Industridepartementet. Komitéen har referert til gjeldende lover og regler, og mener at de tiltak og forholdsregler som i alminnelighet kreves gjennomført ved vassdragsutbygging/-regulering i det store og hele vil være tilstrekkelig til å bøte på naturskadevirkningene. Krogh mente derfor det hadde vært unødvendig å nedsette en komité for å utrede dette. Likevel har komitéen pekt på enkelte ting, blant annet skjemmende strender og tid for fylling av magasinene. Komitéen har spesielt nevnt flerårsmagasiner og sagt at de ikke bør legges i typiske turiststrøk. Det bør i større utstrekning bygges terskler, og alle synlige anleggsdeler bør bygges og plasseres slik at de går mest mulig i ett med terrenget.

Med hensyn til erstatning for fiske

har komitéen ut fra et samfunnsmessig synspunkt foreslått at det bør kunne kreves iverksatt tiltak av hensyn til fisket også i andre vassdrag i distriktet.

Komitéen har pekt på at friluftsg- og naturverninteressene må komme inn i bildet på et tidlig tidspunkt i planlegging som berører typiske friluftsg- eller turiststrøk, eller strøk som det knytter seg spesielle naturverninteresser til.

Vedrørende spørsmål om opprettelse av et permanent rådgivende utvalg, som skulle være sammensatt av et par representanter for utbyggings- og reguleringsinteressene, et par representanter for naturvern-, friluftsg- og turisttraffikkinteressene, og en eller to «nøytrale» representanter, sa Krogh at komitéen mente rådets hovedoppgave skulle være å gjennomgå og avgi innstilling til myndighetene om alle utbyggings- og reguleringsprosjekter. Vi har også pekt på at en naturlig oppgave for dette rådet ville være å avgi innstilling om de vassdrag og områder som komitéen har forutsatt tatt opp til ny vurdering etter utløpet av en tiårsperiode, sa Krogh. Rådet kunne også i visse tilfelle tjene som ankeinstans.

Krogh innrømmet at han selv var, og hele tiden hadde vært i tvil om opprettelsen av et permanent rådgivende utvalg. Da han ikke dissenterte i Gabrielsenkomitéen, var det først og fremst fordi han i dette rådet så et organ som kunne fortsette Gabrielsenkomitéens arbeid, særlig med en vurdering av de områder som var utsatt på ti år. Han trodde imidlertid at en ordentlig utbygd offentlig

etat gjennom en allsidig vurdering og et tverrfaglig samarbeid kunne erstatte et permanent rådgivende organ.

I *innstillingens spesielle del* har komitéen gjennomgått og tatt standpunkt til alle de innkomne fredningsforslag. Krogh beklaget at det ikke var tatt standpunkt til de områder som i Gabrielsenkomitéens innstilling er foreslått fredet, så meget mer som fredningsforslagene utgjorde, av størrelsesorden, 1 % av utbyggbar vasskraft.

Ekspedisjonssjef Dagfinn Mellum hevdet at det i en mannsalder alltid hadde vært tatt et visst hensyn til naturen ved kraftutbygging. I 1920- og 1930-årene var naturvernet mer styrt av det matnyttige, idet man innskrenket seg til særlig varsomhet overfor dyrkningsjord, skog og fiske, og i liten utstrekning tok estetiske hensyn. Men allerede like etter krigen så begynte man å legge atskillig vekt på det estetiske. Og det er det lagt større vekt på etter hvert som man får bedre råd til det.

Mellum imøtegikk kritikken som var rettet mot mandatet til Gabrielsenkomitéen, idet et utvidet mandat hadde ført til en større komité, og tilsvarende lenger tid før innstillingen kunne foreligge. For departementet var det mest om å gjøre å få en samlet oversikt over de vassdrag som det kunne komme på tale å frede mot vassdragsregulering i kraftforsyningssøyemed. Og det har vi da også her fått, sa Mellum.

Det har vært hensikten at denne oversikten skal tjene som grunnlag for en samlet landsplan. Men før man kommer så langt, gjenstår det adskil-

lig arbeid. De enkelte vassdrag må beregnes. Det må settes opp en taps- og vinningskonto for hvert enkelt vassdrag og det er et tidkrevende arbeid. Mellum sa videre at han regnet med at departementet i løpet av relativt kort tid kan få en omtrentlig peiling på hva som kan spares av vassdrag og hvor de kan spares.

Mellum kom så inn på hvorfor meldingen til Stortinget kom så sent. Han pekte på at saken ikke har ligget i det ene eller annet departement. Meldingen er resultatet av et samarbeid mellom Industridepartementet og Kommunaldepartementet. Og den har vært under behandling så å si hele tiden. Vi må huske at siden Fredningskomitéen avga sin innstilling er det skjedd litt av hvert. Vi fikk i 1964 innstillingen om naturparker, lagt frem i St.meld. nr. 64 (1965—66). Denne måtte sees i sammenheng med naturfredning mot vassdragsregulering. Så fikk vi komitéinnstillingen om revisjon av vassdragslovgivningen. Og det var en sak som i høy grad kom inn på Fredningskomitéens innstilling. I den Odelstingsproposisjon som er fremlagt om revisjon av konsesjonslovgivningen, Odelstingsproposisjon nr. 69 (1966—67), er det i stor utstrekning tatt hensyn til det som er fremkommet i Fredningskomitéens innstilling. Særlig gjelder dette forberedelsene av reguleringssakene, sa Mellum.

Mellum tok til slutt i sitt foredrag opp spørsmålet om erstatning og kompensasjon mot fredning. Erstatningsspørsmålet er vanskelig både rent juridisk og faktisk. Rent juridisk er det bare fallrettigheter man i noen

tilfeller kan kreve erstatning for med loven i hånd. Det er heller ikke alltid, det vil være avhengig av hovedgrunnen til at konsesjon nektes. Etter vår rettsoppfatning er det ingen som har rettskrav på å få en konsesjon. Hvis den avslåes av saklige grunner har man ingen rettigheter. Og det har hittil aldri vært på tale å kreve erstatning for at man ikke har fått konsesjon, sa Mellum. Hva som er saklig grunn vil det sikkert være delte meninger om.

Det er jo slik at en konsesjonssøknad skal avgjøres ved en helhetsvurdering, sa Mellum videre. Her blir alle nytte- og skadevirkninger, også naturvern, vurdert. Som regel er flere skadevirkninger avgjørende for om en konsesjonssøknad skal avslås. Men hvis man skulle avslå en søknad som hovedsakelig får en negativ avgjørelse på grunn av naturvern, så kan det bli tale om å yte kompensasjon. Kompensasjonen vil gjelde konsesjonsavgifter og skatter, og andre fordeler som for eksempel veier, forsamlingshus m. m. Disse beløpene vil imidlertid bli så store hvis man skal tale om full kompensasjon at Mellum hadde liten tro på at full kompensasjon vil komme på tale.

Landskapsarkitekt Knut Ove Hillestad redegjorde i et kort innlegg for noen av de synsmåtene Hovedstyret for vassdrags- og elektrisitetsvesenet har gitt uttrykk for i sin uttalelse om Gabrielsenkomitéens innstilling.

Hillestad tok opp mandatspørsmålet. Etter Hovedstyrets mening er det svært betenkelig å begrense en fredning til bare å gjelde vassdragsutbygging, da man i det tilfelle lett

kan komme i den situasjon at verdier som fredningen skal verne blir ødelagt ved at annen virksomhet som for eksempel veibygging, uheldig hyttebygging o. l. settes i gang.

Det første vassdragsvesenet, ifølge Hillestad, bet seg merke i da innstillingen kom til uttalelse, var at den vitenskapelige sektor ikke var tilstrekkelig dekket i komitéen.

Hillestad kom inn på tiltak for å avbøte naturskadevirkningene og advarte mot overfladiske løsninger. Det er snakk om en forming, akkurat som vi til daglig former alle andre ting rundt oss.

Hovedstyret var svært opptatt av det permanente rådgivende utvalg, fordi Hovedstyret mente at de er satt til den oppgave som Gabrielsenkomitéen vil gi dette påtenkte utvalget, sa Hillestad til slutt.

Hovedstyret svarte da også tre ganger nei på spørsmålet om det er nødvendig eller hensiktsmessig med et nytt råd eller utvalg til å ta seg av friluftss- og naturverninteressene i forbindelse med vasskraftutbyggingen.

Generalsekretær Magne Midttun ga først en orientering om Norges Naturvernforbund. Deretter konsentrerte han sitt innlegg om saksbehandlingen i vassdragsreguleringsaker. Dette anså han som det mest sentrale i det foreliggende sakskompleks.

Gabrielsenkomitéen har tydeligvis vært klar over det uheldige ved behandlingen i vassdragsreguleringsaker, sa Midttun. Den uttaler: «For å søke å forene de motstridende interesser så godt som mulig, og i det hele

tatt å komme frem til løsninger av de problemer som reiser seg i forholdet kraftutbygging/naturvern, som samfunnet som helhet vil være best mulig tjent med, mener komitéen at det ville være formålstjenlig å opprette et permanent råd sammensatt av et par representanter for utbyggings- og reguleringsinteressene, et par representanter for naturvern-, friluftss- og turisttrafikkinteressene og en eller to „nøytrale” representanter. Komitéen mener at rådets hovedoppgave bør være å gjennomgå og avgi innstilling til myndighetene om utbyggings- og reguleringsprosjekter som vil gjøre inngrep i vassdrag eller områder som av naturvern-, friluftss- eller turisttrafikkhensyn ønskes bevart uberørt. Rådet bør i denne forbindelse kunne peke på alternative løsninger, og gi råd om tiltak og lignende som kan avbøte skadevirkningene.»

Den her skisserte ordning, av Midttun betraktet som de første begynnende tanker om et altomfattende ressursutvalg, var etter hans mening behandlet altfor lett av Hovedstyret i vassdrags- og elektrisitetssvesenet. Han siterte fra Hovedstyrets uttalelse om denne sak: «Hovedstyret anser det nettopp som sin oppgave å avveie alle de kryssende interesser som møtes i en vassdragsutbygging. Det finner ingen grunn til å anta at et eget råd skulle kunne skaffe seg bedre grunnlag for vurdering av sakene enn det Hovedstyret til enhver tid kan.» Hovedstyret nevner deretter alle de styrer, råd, nemnder, organisasjoner o.l. som har naturvern og friluftsliv o.l. som sitt saksområde, arbeids-

område. Det konkluderer med at det umulig kan være nødvendig eller hensiktsmessig med et nytt råd eller utvalg til å ta seg av friluftss- og naturverninteressene i forbindelse med vasskraftutbyggingen. Det fremhever tre grunner, sa Midttun videre:

1. Det som kan oppnås, må kunne oppnås gjennom det apparat som allerede eksisterer.
2. En finner det ikke riktig å sette vasskraftutbyggingen i særstilling i forhold til all annen utnytting av norsk natur.
3. Det bør i stedet gjennomføres en ordning om forhåndsvarsel om konsesjonssøknader, slik at alle interesser får anledning til å gjøre seg gjeldende på et så tidlig tidspunkt som mulig.

Såvidt jeg kan se, slutter Industri-departementet i det store og det hele opp om Hovedstyrets betraktninger, sa Midttun.

Midttun tok for seg de tre punktene i omvendt orden. En ordning som innebærer forhåndsvarsel om konsesjonssøknader, kan bare hilses med glede og innebærer et riktig skritt i retning av en bedre saksbehandling, sa han.

Derimot ville han sette spørsmålstegn ved punkt 2, om at vasskraftutbyggingen ikke må settes i en særstilling i forhold til all annen utnytting av norsk natur. Spørsmålet er vel nettopp om ikke vasskraftutbyggingen må settes i en særstilling. Om ikke i forhold til all annen utnyttelse av norsk natur, så i hvert fall i en særstilling sammen med alle andre irreversible inngrep. Det er nettopp

fordi de aller fleste vannkraftutbygginger er irreversible at behandlingen av disse har krav på en helt annen saksbehandling enn hva som til nå har vært praksis, sa Midttun.

Midttun pekte på at våre naturinngrep også har negative virkninger for generasjoner fremover, så vi har ingen som helst rett til bare å legge kortsiktige økonomiske betraktninger til grunn for inngrepene. Da er det heller ikke nok at et Hovedstyre og et Industridepartement tilrettelegger saken for Stortinget.

Midttun spurte om ikke Hovedstyret og Industridepartementet har oppdaget den voksende motstand mot vassdragsutbyggingen. Har man heller ikke gjort seg den refleksjon at motstanden nettopp kan ha sitt utspring i at saksbehandlingen er utilfredsstillende? Etter min mening ligger nøkkelen til en sunn vassdragspolitikk i at man snarest tar den fulle konsekvens av hva Vassdragsreguleringslovens § 8 sier: «Konsesjon i den vassdragsregulering som medfører skade og ulemper for almene eller private interesser, bør i alminnelighet bare gis hvis denne skade eller ulempe må ansees for å være av mindre betydning i sammenligning med de fordeler som regulering vil medføre.» Her blir også tatt i betraktning de påregnelige omkostninger ved gjennomførelsen av foretagene. «Hensyn bør dessuten tas til andre skade- og nyttevirksomheter av samfunnsmessig betydning. Således virkninger av samfunnsøkonomisk og næringsmessig karakter som reguleringen kan gi anledning til.»

En konsekvens av denne lovpara-

graf var etter Midttuns oppfatning at det ikke er tilstrekkelig bare å utrede hva et inngrep kan gi i form av energiproduksjon. Også andre alternativer og andre utnyttelsesformer bør bli gjenstand for grundig og fagkyndig vurdering. Først når alle utnyttelsesformer med bivirkninger er utredet, er det mulig for Stortinget å etterleve Vassdragsreguleringslovens § 8. Vi opplever imidlertid at det fra samfunnets side satses meget betydelige beløp for å fortelle hva våre vassdrag kan gi oss i form av elektrisk energi, mens det til utredning av andre utnyttelsesformer, eller til vurdering av skadevirkninger satses lite eller intet. Riktignok får almenheten og berørte interesser anledning til å uttale seg, men svært ofte er ikke disse interesser hverken tilstrekkelig faglig eller økonomisk fundert, mente Midttun.

Hva er det som er så farlig ved dette å gå over til å foreta en helhetsvurdering basert på best mulig viten om skadevirkninger og andre utnyttelsesformer? Jeg kan med min beste vilje finne bare ett argument, nemlig at en slik helhetsvurdering vil ta tid, en tid som det hevdes at vårt samfunn ikke har råd til å miste, sa Midttun.

Er nå dette riktig? Det er på det rene at vi ikke har ubegrenset vannkraft til utbygging i Norge. De lærde diskuterer hvorvidt vi vil ha nådd den optimale utbygging i 1980 eller tidligere. Den kraft som bygges ut, går til kraftslukende industri eller til annet formål så som lys og varme. I praktisk politikk er det spørsmål om hvor stor del av den utbyggbare vannkraft som skal gå til det ene eller det

annet av disse to hovedformål. Men det er helt på det rene at fra ca. 1980 vil vi under enhver omstendighet også måtte basere oss på andre energikilder enn vannkraft, altså olje, gass eller atomkraft. Slik jeg ser det, er spørsmålet i virkeligheten om vi ved å gi oss tid til å vurdere inngående alle sider ved en vassdragssak, nå i vannkraftutbyggingens slutfase, bare kan oppnå fordeler. Sett i perspektiv, må det være meget beklagelig om vi skal bygge ut den siste dråpe for å kunne holde kraftutbyggingen gående kanskje i ett eller to år ekstra. Fremtidige generasjoner, som i slutten av dette århundre og fremover skal bo i Norge, vil da med rette kunne bebreide oss meget sterkt for misbruk av våre ressurser, sa Midttun.

Til slutt siterte Midttun fra Stortingsmeldingen: «Det er vel nå erkjent av alle at en videre vekst i vår produksjon og levestandard er uløselig knyttet til en økning av energiforbruket.» Midttun var enig i at den videre vekst i vår produksjon er uløselig knyttet til en økning av tilgjengelig energi, men stilte et stort spørsmålstegn ved påstanden om at en økning av levestandarden er betinget av samme faktor. Under enhver omstendighet må vi være ytterst varsomme med å fortsette den politikk som til nå er ført, nemlig å subsidiere vår industri og dermed vår materielle levestandard med uerstattelige naturverdier. I første rekke gjelder dette når vi foretar irreversibile inngrep i vår natur, slik tilfellet blant annet er ved de fleste vassdragsreguleringer, avsluttet Midttun.

Stortingsmann Guttorm Hansen tok opp spørsmålet om hvorfor vi trenger en plan for utnyttelse og bevaring av våre vassdrag. En av de store naturressursene i vårt land ligger i våre vassdrag. Som energikilder, som fiskeproduserende områder, som tilførsel av ferskvann til jord, til industrielt- og til annet bruk, er vassdragene våre en virkelig stor ressurs. Men vassdragene har også andre verdier. Kreative, og rekreative verdier, som ikke er målbare i vanlig forstand. De representerer også naturbilder og naturdokumenter som i dag i uberørt tilstand har en meget sjelden karakter i Europa. I alle fall de vassdrag vi har igjen i fritt løp fra fjell til sjø. Dette er momenter som i stikkordform antyder noen årsaker til behovet for en fredningsplan og en plan for hvordan vi vil stille med denne meget viktige ressurs, sa Hansen.

Hansen kom så inn på politikernes dilemma i dag ved behandling av saker som har med utbygging av vassdrag å gjøre, der kraftproduksjonen i kWh, betydningen av kraftproduksjon til industri og annen økonomisk virksomhet settes opp mot naturvernensiden, der politikeren må nøye seg med lite fakta, umålbare verdier og mer eller mindre følelsesmessige reaksjoner. Jeg avslører ingen hemmelighet når jeg sier at det er tallenes tale som blir det avgjørende. At det så i tillegg ofte er foretatt ganske store investeringer i de aktuelle områder før konsesjonen er gitt, det gjør i alle fall ikke politikernes dilemma mindre enn det er på forhånd, sa Hansen.

Da Gabrielsenkomitéen ble nedsatt,

var hensikten å få forarbeidet gjort for en plan for fredning av visse områder mot vassdragsregulering. Komiteens innstilling ble avgitt den 26. november 1963. Stortingsmelding nr. 26, som er innstillingen, ble foredratt i statsråd den 24. januar 1969. Man må vel i hvert fall ha lov til å si at tidsmomentet har spilt betydelig mindre rolle i denne sak enn i konsekusjonssaken, sa Hansen videre.

Hansen mente at Stortingsmelding nr. 26 var intetsigende og uten standpunkt. I realiteten består meldingen av Hovedstyrets innstilling, og deretter et resymé av Hovedstyrets innstilling der departementet presterer en ganske usedvanlig flom av ord, sa han, og mente at den som skal behandle denne sak ville ha meget vanskelig for å finne ut hva som er Regjeringens linje her.

Avslutningsvis sa Hansen blant annet: Dette er en sak som det haster med. Vi har vandret veien fra mangelsamfunnet, der utnyttelse av naturressurser var en nødvendighet, til et samfunn som er vesentlig annerledes og til et samfunn der ikke bare velstandsutviklingen har gjort at synet på naturvern er blitt viktigere, men der hele den teknologiske utvikling er den viktigste årsak til det. Det er den teknologiske utviklings angrep på menneskenes livsmiljø som har gjort at det er blitt en slik sterk opinion for naturvern. Det gjelder noe mer enn luksus. Det gjelder å bevare den smale margin som vår tilværelse er knyttet til på denne kloden. Såpass alvorlig er det, og derfor trenger vi også på dette området en plan for hva vi vil bruke og hva vi vil bevare.

Hvis vi mener at vi må bevare noe, og jeg mener at vi skal gjøre det. Hovedsaken er om vi vil legge en plan der vi tar ut en del vassdrag, og sier at dem vil vi verne. — Han mente at det var mange gode motiver for å frede en del av våre vassdrag, og sa at vi kanskje nå burde prioritere disse motiver. Han undret seg på om vi ville nå frem til former for undersøkelser som kan dokumentere verneverdi slik at verneverdi blir akseptert på like linje med andre verdier som utbygging av et vassdrag kan by på. Han var skuffet over at Stortingsmeldingen ikke hadde gjort noe forsøk på å finne frem til balansepunktet mellom utbygging til fortsatt vekst og verneomsynet for å bevare noen av våre vassdrag.

Diskusjon

Nedenfor gjengis i bearbeidet form noen av diskusjonsinnleggene.

Sivilingeniør Erik Ræstad pekte på det betenkelige i at så mange enkelt saker får sin behandling før de store prinsippaker. Mens innstillingen om fredning av enkelte vassdrag, og skånsom utbygging av andre, sover, og mens lovinnstilling om vannforurensning sover, blir vassdragene enkeltvis behandlet og slett ikke i overensstemmelse med de prinsipper Gabrielsenkomiteén går inn for.

Utbyggingen skjer uhyre raskt, sa Ræstad. I utenlandske tidsskrifter som *Water Power* kan vi lese at Norge inntil 1973 skal bygge 31 kraftverk med en samlet årsproduksjon på 8000 GWh, ifølge uttalelse fra industriministeren. Men når vi spør departementet hvilke anlegg det her er

tale om å prioritere, lykkes det oss ikke å få svar. Ræstad hevdet at vi savner en prioriteringsplan for den nærmeste fremtid, og det må for-
eningen søke å få frem.

Det må bli balanse i utnyttelsen av våre ressurser, balanse mellom utnyttelsesgrad og naturverninteresser.

Oberst O. M. Jørgensen hadde særlig merket seg uttalelsen om å slå fosser av og på i turisttiden, og stilte spørsmål om denne sak var naturvitenskapelig belyst og skikkelig utredet hva angår innvirkning på klima, flora og fauna for de vassdrag og de strøk det gjelder. Eller er det en ensidig teknisk løsning? Han nevnte at han selv hadde sett denne løsningen praktisert i andre land, og at slike anlegg var et trist syn.

Han avsluttet med å si at inntil dette forhold var tilstrekkelig belyst, stilte han seg tvilende til vassdrag med kunstig løpetid i utakt med naturens orden, for Vestlandets vedkommende tørre elveleier og oppstykket vannføring i sommermånedene.

Direktør Gunnar Germeten viste til Hovedstyrets uttalelse til Gabrielsenkomitéens innstilling. Det heter der om hele gruppe C i Hovedstyrets inndeling (alle vassdrag som ikke ligger i foreslåtte nasjonalparkområder og ikke faller i gruppen fosser) at de vil bli å betrakte som «øremerkede» områder av spesiell interesse for naturvern og friluftsliv. Han viste også til at Hovedstyret om Ostri, som Gabrielsenkomitéen ikke hadde behandlet, i sin uttalelse hadde gitt uttrykk for at Ostri burde holdes utenom utbygging «på linje med de andre objektene i klasse C slik at den holdes utenom

utbygging hvis det ikke skaper for store vanskeligheter for en gunstig løsning av utnyttelsen av tilgrensende vassdrag».

Germeten stilte med dette utgangspunkt spørsmål til Industridepartementets representant, ekspedisjonssjef Mellum, om Industridepartementet oppfattet uttrykket «øremerket» på samme måte som Hovedstyret. I så tilfelle ville Gabrielsenkomitéens innstilling kunne få stor betydning for naturvern- og friluftsinnteressene.

Germeten gjorde også oppmerksom på at det til nå ikke var nektet konsesjon på noe helt vassdrag ut fra friluft- og naturvernensyn. Han var klar over, og tillå det stor verdi, at staten som kraftutbygger og konsesjonsmyndighetene stadig la større vekt på å utbedre de skader som reguleringene måtte medføre, men understreket at de interesser han representerte hittil ikke hadde ført til ikke-utbygging av noe helt vassdrag.

Ingeniør Hilmer Bjørling etterlyste en vurdering av hvilken innflytelse alternative løsninger for kraftproduksjon, så som varmekraftverk, gjennom sine enorme mengder spillvarme, som må fjernes ved hjelp av kjølevann, vil ha på den resipient det ledes ut i. Han pekte på at det var lagt meget stor vekt på dette forholdet i andre land.

Professor Ivan Rosenqvist pekte på at vi lever av å utnytte vårt land, og vi kan ikke regne med at noen del av det forblir i den fullstendige naturtilstand. Derfor synes det viktigere å holde landet vakkert enn utbygget.

Rosenqvist nevnte at dersom de 130 milliarder kWh som inneholdes i Nor-

ges utbyggede og uutbyggede kraftkilder skulle erstattes med varmekraftverk, ville vi måtte regne med at disse hadde produsert 2 millioner tonn konsentrert svovelsyre pr. år, som for en stor del vil falle ned i Norge. Mot et slikt alternativ synes vasskraftutbyggingen, hvis den blir kombinert med skikkelig landskapspleie, å være vesentlig bedre, mente Rosenqvist. Om man på den annen side tenkte seg at hele verdens energiforbruk, av størrelsesorden 4—5 terawatt, hadde vært erstattet med atomkraft, ville dette medføre at selv om en tok vare på alle andre radioaktive avfallsstoffer enn edelgassene, og bare lot den langlevende isotop krypton 85 komme ut i atmosfæren, ville denne radioaktivitet bli betenkelig høy. Likevektsradioaktiviteten i atmosfæren som følge av krypton 85 svarer til 10 milliarder Curie ved en energiproduksjon på 5 terawatt. Størrelsen av dette tall forstår en når en vet at før siste krig eide samtlige laboratorier og sykehus i verden ca. 500 Curie radium, sa Rosenqvist blant annet.

Kraftutbyggingssjef Harald Vestad tok for seg en uttalelse av generalsekretær Midttun, der denne sier at ifølge hans forståelse av ekspertuttalelser må ny krafttilførsel i vårt land etter ca. 1980 skje fra atomkraftanlegg, idet all vår vannkraft da vil være utbygget. Siden situasjonen er denne, hevdet han, er det ikke da grunn til å tenke etter om vi ikke allerede nå skulle satse på atomkraftanlegg og derved bli i stand til å

spare de fleste av våre gjenværende vassdrag.

Dette resonnement har vært meget brukt i den pågående debatt, sa Vestad. Det bygger blant annet på den feilaktige forestilling at atomkraften i pris er i ferd med å konkurrere med prisen på vår vannkraft. Vestad mente det var grunn til å rydde denne misforståelse av veien, og nevnte videre at de laveste priser på 3,5—3,7 øre pr. kWh som vi leser om i litteraturen og som gjelder kraft fra meget store anlegg, ligger mer enn 1 øre pr. kWh over prisen på vår rimelige vannkraft. Prisene er imidlertid ikke uten videre sammenlignbare størrelser, idet de er basert på forskjellig brukstid. Hvis vi bygget våre vannkraftanlegg med en brukstid tilsvarende atomkraftanleggenes brukstid, ville prisen på vannkraften komme ned i henimot halvparten av den pris vi bygger anleggene for i dag, hevdet Vestad.

På grunn av vannkraftanleggenes høye tekniske levealder vil de kunne fortsette å produsere kraft lenge etter at de er nedskrevet. Ingen kjente former for produksjon av elektrisk energi vil noensinne prismessig kunne konkurrere med et nedskrevet vannkraftanlegg.

Flere forhold tilsier at vannkraftutbyggingen bør fortsette. Ved en fornuftig utnyttelse av vår vannkraft, vil vi i lang tid fremover, også langt inn i atomalderen, ha et stort fortrinn med billig kraft fremfor andre nasjoner, sa Vestad til slutt.